

ישראל וחמאס בקרב על התודעה: משמעויות והמלצות

יורם שוייצר ודודי סימן טוב | 22 במאי, 2022 | גיליון 1601

בין חמאס לבין ישראל מתנהלת מערכה על התודעה, קרי על קביעת 'הנראטיב' שיכתיב את תפיסת הישגיהם של הצדדים בזירות המקומית, האזורית ואף הגלובלית. חמאס משקיע מאמץ רב בבניית דימוי של עוצמה מול ישראל כמי שצר עליה בחמש זירות: הארגון מאיים בירי רקטות ופעולות טרור מרצועת עזה, מציג את עצמו כמגן אל-אקצא בירושלים, מפעיל גורמי "התנגדות" בערי הגדה המערבית ובקרב ערבים אזרחי ישראל, ומלבנון משגר רקטות. בפועל, חמאס בעיקר מנצל מהומות ופיגועי טרור ופחות מכך מחולל אותם. מכאן, שהכשלתה או למצער שיבושה של מערכת התודעה המתוחכמת שמנהל חמאס מול ישראל מהוות אתגר מערכתי העומד לפתחה של ישראל. מאמר זה מנתח את העומד בבסיס הנראטיב שבנה חמאס, בוחן את חלקה של ישראל בטיפולו ומסוכם בעקרונות וצעדים העשויים לשנות את פני המערכה על התודעה לטובת ישראל.

מערכת תודעה היא יעילה כשהיא מופעלת באופן מאסיבי ושיטתי, תוך שילוב הצהרות גלויות לצד מהלכים שקטים מאחורי הקלעים או מאחורי המקלדת, המניעים קהלים או מפגעים בודדים לפעולה. כך מצליח חמאס מזה זמן רב להנחיל לציבור הפלסטיני מסרים התואמים את האסטרטגיה שלו. גם הציבור בישראל קונה את מסרי חמאס ומייחס לו עוצמה גדולה בהרבה מיכולתו בפועל. הפיגועים והמהומות שהתרחשו בחודשיים האחרונים, גם בהשראת חמאס, גבו מחיר כבד בחיי ישראלים וקיבלו הד תקשורתי רחב היקף ואינטנסיבי ויצרו תחושות חרדה בציבור.

המערכה על התודעה שמנהל חמאס מאז מבצע "שומר חומות" במאי 2021 נועדה לשרת מספר תכליות אסטרטגיות. האחת, העתקת מוקד המלחמה מרצועת עזה בעת הזו, שבה ישראל יכולה לגרום לו נזקים קשים על ידי פעילות צבאית ישירה, לזירות מזרח ירושלים ועומק ישראל, שבהן מעורבותו הישירה גלויה הרבה פחות ושם הוא נתפס בעיקר כגורם המסייע לאחרים להיקלע לחיכוך עם ישראל ובה בעת לשמור על דימויו כמצית התקריות האלימות. וכך מלבה חמאס את התסיסה, בלי שהוא נדרש לשלם מחיר ברצועה כשגם בישראל הוא נתפס בחודשים האחרונים כייד שמנענעת את העריסה'.

את מבצע "שומר החומות" מסגר חמאס ככזה שהתנהל על מנת לשמור על הריבונות האסלאמית במסגד אל-אקצא, על אף שהעימות עם ישראל התנהל רובו ככולו בין רצועת עזה

לערי ישראל. הכינוי שבחר חמאס להעניק לעימות היה "חרב ירושלים" ("סיף אל קודס") בשל הקונוטציה הדתית המובהקת של המונח, וישראל מצידה ושלא בטובתה סייעה לארגון משכינתה אותו "שומר החומות". בתום המבצע הצליח הארגון להנחיל לקהלי היעד השונים שלו את הנראטיב שלפיו ידו הייתה על העליונה וכך גם לחזק את דימויו כמגן המקומות הקדושים בירושלים, תוך הבלעת כישלונותיו המבצעיים ברקע.

כעבור שנה מאז מבצע "שומר חומות" ובהמשך לרצף הפיגועים בישראל בחודשיים האחרונים, מתגבר קמפיין תודעתי שמוביל חמאס. ואלה מסריו העיקריים:

- חמאס הוא העומד מאחורי רצף הפיגועים בישראל ובכלל זה ההתקוממות בהר הבית ובמרחבים שונים בגדה המערבית, שיגור רקטה מלבנון ב-25 באפריל. על הפיגוע באריאל אף נטל הארגון אחריות ישירה, למרות שלא היה אחראי לו. חמאס פרסם דברי שבח והלל למבצעי הפיגועים, כולל לאלה שבוצעו בידי יריביו מקרב גורמים המזוהים עם דאע"ש. נטילת אחריות זו הביאה לידי ביטוי גם את תסכולו העמוק של חמאס מסיכול עשרות פיגועים על ידי ישראל במהלך חודש הרמדאן, שחלקם תוכנן בידי הארגון.
- הגבהת הלהבות סביב הר הבית וחידוד המחלוקת האזורית והגלובלית לגבי הריבונות במתחם, במטרה להגביר לחץ מדיני על ישראל.
- ביסוס דימויו ומעמדו של חמאס כגורם המוביל את המאבק הפלסטיני הישיר בישראל.
- התערבות בפוליטיקה הפנימית בישראל באמצעות הפעלת לחץ ישיר על רע"ם לפרוש מהמשלה.

הרושם של חמאס עוצמתי, המסוגל להפעיל במקביל מספר זירות פיגועים נגד ישראל, בא לידי ביטוי גם בנאומים ובאיומים מצד בכירי חמאס. אסמעיל הנייה חזר וטען כי ירושלים ומסגד אל-אקצא הם לב הסכסוך, ואף התרברב כי ההתנגדות בראשות חמאס היא שקובעת כיום את משוואת הכוחות באזור. מנהיג חמאס ברצועת עזה, יחיא סנוואר, איים כי המשך כניסת כוחות משטרה ישראליים להר הבית תצית מלחמת דת אזורית, לגלג על ישראל כי היא חלשה כקורי עכביש וקרא לכל פלסטיני ליטול רובה, סכין או גרזן ולצאת ורצוח יהודי.

לאחר חקירת שישה הפיגועים שאירעו בחודשיים האחרונים, אשר עלו בחייהם של 19 הרוגים ישראלים, ציינו גורמים במערכת הביטחון כי לא נמצא קשר ישיר בין מבצעייהם לבין חמאס. מסקנה זו תואמת את האסטרטגיה של חמאס – ניהול מערכה תודעתית, בעיקר במרחב הדיגיטלי, שעיקרה הסתה והתססה, אך בלי עדות לקשר ישיר בינו לבין הפיגועים, וביסוס דימויו של הארגון כמוביל ההתנגדות המזוינת נגד ישראל וכאחראי לתחושות החרדה שעוררו הפיגועים בקרב אזרחי ישראל. זאת, בעיקר לנוכח הדימוי של הרשות הפלסטינית, יריבתו הראשית של הארגון, כרופסת, מושחתת ומשתפת פעולה עם ישראל.

מדיניות ישראל: בין המצוי לרצוי

ישראל נופלת לבור שכורה לה חמאס. חרדה והתרופפות הביטחון האישי הן תחושות מובנות בעקבות התרחשות פיגועי טרור קטלניים. ואולם, אווירה זו נתמכת על ידי כלי התקשורת הממוסדים והרשתות החברתיות בישראל, המביאים שוב ושוב בשידורים ישירים מזירות הפיגוע מראות קשים ובלתי מסוננים של דם, הרג וכאוס - לעיתים גם בשם אינטרס פוליטי או פופוליסטי.

כדי להתמודד באופן אפקטיבי בשדה התודעתי עם מדיניות חמאס מומלץ לקדם את הצעדים הבאים:

ראשית, ראוי שאנשי תקשורת, מומחים ופרשנים, יקפידו על פרשנות מקצועית מבוססת עובדות תוך הפעלת שיקול דעת מקצועי ומודעות למערכה התודעתית המופעלת מול ישראל, כאשר הם מייחסים באופן חד משמעי לחמאס את האחריות לפיגועים ולמהומות בישראל. הדהוד מסרי היריב ללא בקרה והבנה מעמיקה הוא מכפיל כוח עבור מחוללי הטרור, הבונים על התקשורת בישראל שתקדם את מסריהם ותעצים אותם.

שנית, הפיגועים בערי ישראל והמהומות שאירעו באחרונה בירושלים ממחישים, כי נדרשת תשומת לב הן לממד ההתקפי של השפעה על קהלי יעד פלסטינים וקהלים אחרים, לצד פעולה בממד ההגנתי ושיבוש מהלכי ההסתה והתעמולה של חמאס בקרב קהלי היעד הפלסטינים ובזירות הבינלאומית והאזורית. מול המערכה שמנהל חמאס נדרשת מערכה ישראלית משולבת, התקפית והגנתית, שתסנכרן בין המאמצים השונים ותשבש את פעולות התודעה של היריב באופן רציף ורחב. פעולה משולבת זו נדרשת בשגרה וכמובן בעתות משבר – כפי שבא לידי ביטוי בחודש האחרון בהתגייסות של כלל כוחות הביטחון (צה"ל, שב"כ, משרד החוץ ומערך ההסברה הלאומי), כחלק ממאמץ ההשפעה הלאומי ותוך פיתוח והרחבה הממד ההגנתי.

שלישית, בזירה הבינלאומית, שבה בדרך כלל נהנים הפלסטינים מתמיכה והזדהות בשל היותם הצד החלש בסכסוך עם ישראל, נדרש להגביר את הפעולה בעיקר בממד הדיגיטלי. יש לפעול גם בעתות שגרה על מנת לבסס אמון ואמינות למערכות התודעה של ישראל ולהעברת המסרים הישראליים, תוך רתימת משפיענים בארץ ובעולם ובאמצעות רתימת הציבור הרחב, בארץ ובחו"ל.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט